

■ Onderbouwing van de veronderstelde werkzaamheid van Solo

*Uitwerking hoofdstuk 3 werkblad 'Beschrijving interventie'
Erkenningscommissie Justitiële Interventies
(deelvraag 2 doorontwikkeling Solo)*

Lectoraat

Auteur

Renée Henskens

Datum

April 2024

COLOFON

Hoe bouwen we aan een samenleving waarin iedereen kan meedoen, tot zijn recht komt en zich veilig voelt? Hier doen de lectoraten praktijkgericht onderzoek van het Kenniscentrum Sociale Innovatie van Hogeschool Utrecht onderzoek naar, met en voor (aankomend) sociale professionals in het brede sociaal domein. Onze missie is om samen met partners uit praktijk, onderwijs en beleid bij te dragen aan ‘beter samen leven’ en het verkleinen van sociale ongelijkheid. Dit doen wij door praktijkgericht onderzoek, ontwikkeling en agendering van actuele maatschappelijke en sociale vraagstukken op het vlak van participatie, welzijn, zorg en ondersteuning, jeugdhulp, werk en inkomen, schuldenproblematiek, dak- en thuisloosheid, toegang tot recht, reclassering, sociale veiligheid, en deelname aan onderwijs, sport en cultuur.

Auteur(s)

Renée Henskens

Lector

Jacqueline Bosker

Jaar van uitgave

2024

Contact en adres

Kenniscentrum Sociale Innovatie, Hogeschool Utrecht
Lectoraat Werken in Justitieel Kader
Postbus 85397, 3508 AJ Utrecht
Padualaan 101 – 3584 CS Utrecht
Telefoon secretariaat: 088 4817849
Email: socialeinnovatie@hu.nl
www.socialeinnovatie.hu.nl/www.hu.nl

1. INLEIDING	3
2. ONDERBOUWING	6
PROBLEEM	6
2.1.1 <i>Kenmerken</i>	6
2.1.2 <i>Ernst en spreiding</i>	8
2.1.3 <i>Gevolgen</i>	12
OORZAKEN	13
2.1.4 <i>General Personality Cognitive Social Learning</i>	13
2.1.5 <i>Niet-criminogene en beschermende factoren</i>	15
AAN TE PAKKEN FACTOREN	15
VERANTWOORDING	19
3. LITERATUUR	23
4. BIJLAGEN	27
BIJLAGE 1. PROGRAMMADOELEN VAN SOLO	27

1. Inleiding

Hogeschool Utrecht en de Reclasseringsacademie hebben in 2022 een vooronderzoek afgerond naar de individuele cognitieve gedragsinterventie Solo (Henskens & Cirkel, 2022). Door middel van literatuuronderzoek, enquêtes, interviews en evaluatie van trainingsregistraties werd de haalbaarheid van het doorontwikkelen van Solo bepaald. Portefeuillehouders, coördinatoren, trainers, coaches en deelnemers werden gevraagd naar hun perspectieven op de toegevoegde waarde van Solo. Het literatuuronderzoek richtte zich op de programma-inhoud van Solo. Doel was om vast te stellen of Solo goed is samengesteld en aansluit bij recente wetenschappelijke inzichten over werkzaamheid. Het praktijkonderzoek onderzocht of Solo voldoet aan de behoeften van specifieke groepen reclassenten. Er werd inzicht verkregen in hoe regio's en units investeren in Solo wat betreft opleiding en coaching van trainers. Aan respondenten werd gevraagd welke programmaonderdelen en oefeningen van Solo aangepast (of verwijderd) zouden kunnen worden.

Uit dit vooronderzoek bleek dat Solo een goed ontworpen interventie is. Uniek is de combinatie van werkwijzen gebaseerd op het RNR-Model en het Good Lives Model (GLM), de betrokkenheid van een BAP (Belangrijk Ander Persoon, ofwel een 'Significant Other'), het aanbod van keuzemodules en de prominente rol van de delictanalyse¹ in het programma. Solo richt zich op zowel risicofactoren van crimineel gedrag als redenen waarom justitiabelen willen stoppen met criminaliteit (en welke factoren in de levensloop beïnvloed kunnen worden om dit doel te bereiken).

Er werd geconcludeerd dat Solo om de volgende redenen een aantrekkelijke training is:
Het programma:

- wordt op individuele basis gegeven, waardoor flexibiliteit in de uitvoering mogelijk is;
- bereikt justitiabelen die om verschillende redenen niet aan een groep kunnen deelnemen;
- is hoog-responsief, mede door de keuzemodules;
- heeft aandacht voor ondersteuning na de training door middel van een terugvalpreventieplan;
- legt een groot accent op de sterke kanten van de deelnemers.

Er zijn ook verbeterpunten:

- Trainers vinden het geven van een individuele training intensief en uitdagend. Zij moeten het werken volgens het RNR-Model en GLM-principes nog beter in de vingers krijgen;
- Sommige sessies zijn te vol, wat opgelost kan worden door het aantal in te vullen formulieren te verminderen;
- Trainers vinden de programmahandleiding soms moeilijk te volgen;

¹ In deze doorontwikkeling is de delictanalyse van Solo inmiddels uitgebreid en wordt deze 'functieanalyse' genoemd. De functieanalyse richt zich op gedrag dat problemen (waaronder delicten plegen) veroorzaakt. Deze bredere insteek maakt de functieanalyse ook geschikt voor deelnemers onder Solo die hun delict (gedeeltelijk) ontkennen. Voor meer informatie, zie blz. 19.

- De programmadoelen geven onvoldoende aan wat Solo onderscheidt van CoVa: is Solo simpelweg een ‘individuele CoVa’ of zijn er elementen die het programma onderscheiden?

De onderzoekers adviseerden om Solo op bepaalde punten verder te verbeteren (Henskens & Cirkel, 2022). De theoretische basis van Solo, zoals geschetst in het *theory statement* van ontwikkelaar Philip Priestley (2010) en de theoretische handleiding (Henskens et al., 2014) is verouderd en dient te worden uitgebreid. Naast versterking van de theoretische basis van Solo, moet er ook aandacht worden besteed aan de praktische doorontwikkeling van Solo. De delictanalyse moet worden ingekort en de programmadoelen moeten worden aangepast.

Het bovenstaande leidt tot de volgende vragen:

1. Is er in de literatuur bewijs te vinden voor de veronderstelde werkzaamheid en/of meerwaarde van de gecombineerde aanpak (werkwijzen gebaseerd op het RNR-Model en GLM) in Solo?
2. Hoe worden in Solo de beoogde doelen bereikt, met de aanpak die in het programma wordt gevolgd bij een nader omschreven doelgroep? (Uitwerking hoofdstuk 3 van het werkblad erkcie II.)
3. Hoe kunnen de programmadoelen en eindtermen van Solo beter worden toegespitst op het unieke karakter van Solo? Hoe kunnen zij concreter worden geformuleerd?
4. Hoe kan de delictanalyse doelmatiger worden ingericht? Welke inhoudelijke aanpassingen zijn nodig om de delictanalyse werkzamer te laten verlopen?

Afgesproken is dat de HU de theoretische deelvragen 1 en 2 uitwerkt.² De Reclasserings-academie neemt de deelvragen 3 en 4 voor haar rekening. De HU verleent hierbij inhoudelijke ondersteuning. Prof. Larissa Hoogsteder wordt geconsulteerd bij de aanpassing van de delictanalyse (deelvraag 4).

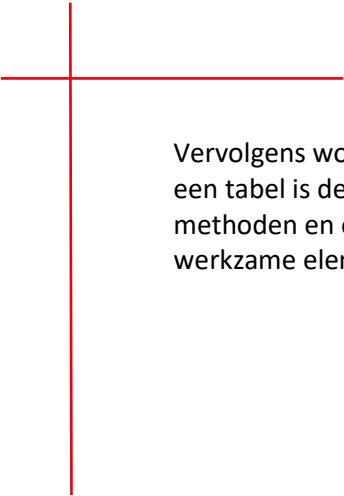
Dit rapport betreft een uitwerking van deelvraag 2. We houden hierbij de indeling aan van hoofdstuk 3 van het werkblad dat de erkenningscommissie Justitiële Interventies verstrekt ten behoeve van de indiening van de justitiële interventies.³ Als Solo wordt voorgedragen voor erkenning, kan de onderhavige tekst letterlijk worden overgenomen.

Leeswijzer

In dit rapport wordt onderbouwd waarom Solo zou kunnen werken. Paragraaf 2.1 beschrijft voor welk probleem Solo is ontwikkeld. Kenmerken van het probleem worden beschreven, gevolgd door informatie over de ernst, spreiding en gevolgen als er niet wordt ingegrepen. Paragraaf 2.2 werkt aan de hand van een theorie uit welke factoren het probleem veroorzaken, in stand houden of verergeren. Er is ook aandacht voor factoren die het probleem verzwakken, of beschermend werken.

² Deelvraag 1 is in een aparte rapportage verslag gelegd (Henskens, 2023). Bruikbare theorie over het RNR-Model en GLM is letterlijk overgenomen in dit rapport.

³ Kenniscentrum Sport & Bewegen, RIVM, Movisie, Trimbos-instituut, NJi, Vilans (2022). *Handleiding beschrijving interventie*, versie mei 2022.

Vervolgens wordt in paragraaf 2.3 beschreven hoe Solo de beïnvloedbare factoren aanpakt. In een tabel is de verbinding tussen deze beïnvloedbare factoren en resp. de subdoelen, sessies, methoden en oefeningen van Solo weergegeven. Paragraaf 2.4 tenslotte, beschrijft de potentiële werkzame elementen van Solo.

2. Onderbouwing

Probleem

Solo is een algemene cognitieve gedragsinterventie die gecertificeerde gedragstrainers van Reclassering Nederland één-op-één uitvoeren in reclasseringstoezicht of detentie. Tot de doelgroep behoren volwassen justitiabelen die verschillende cognitieve vervormingen bezitten en die vanwege persoonskenmerken niet geschikt zijn om aan de groepsgewijze cognitieve gedragsinterventie CoVa deel te nemen. Uit literatuur blijkt dat groepsongeschiktheid vaak te maken heeft met extreme vijandigheid of sociale kwetsbaarheid (Davis, 2005; Beşev & Gajecki, 2009; Hankinson & Priestley, 2010).

2.1.1 Kenmerken

Deelnemers van Solo hebben cognitieve vervormingen en zijn vooral door extreme vijandigheid of sociale kwetsbaarheid niet geschikt om in een groep een cognitieve gedragsinterventie te volgen.

Cognitieve vervormingen

Justitiabelen met cognitieve vervormingen kunnen handelen op basis van negatieve opvattingen over de maatschappij of andere mensen. Ze onderdrukken gevoelens van empathie en schuld en geven prioriteit aan onmiddellijke beloningen boven lange termijn doelen (Henskens & Buysse, 2024). Veel voorkomende denkfouten zijn ontkennen ('Ik sloeg niet, zij struikelde'), het leed van het slachtoffer bagatelliseren ('Waarom zou je je zorgen maken over de schade, de verzekering betaalt toch?'), het delict goedpraten ('Andere delicten zijn veel erger'), zwart-wit denken, wij-zij denken en emotioneel redeneren (vanuit boosheid, hopeloosheid of angst). Een ander voorbeeld van een veel voorkomende denkfout is de snelle, automatische gedachte die voortgedreven wordt door een kernovertuiging die diep geworteld is in vroege jeugdervaringen. Een voorbeeld van zo'n kernovertuiging is: 'Ik moet vechten om te overleven.' Iemand beschouwt dit als de absolute waarheid: hij⁴ richt zich selectief op alle informatie die deze overtuiging bevestigt en verwerpt informatie die dit ontkracht. Dit mechanisme versterkt de overtuiging in de loop van de tijd (Henskens & Buysse, 2024). Cognitieve vervormingen hebben niets te maken met intelligentie of opleidingsniveau maar worden beïnvloed door denkpatronen, houding en gedrag van justitiabelen (Henskens, 2015).

Kenmerkend aan justitiabelen met cognitieve vervormingen is dat zij onvoldoende inzicht hebben in hoe hun emoties en gedachten het gedrag kunnen beïnvloeden, wat kan bijdragen aan impulsiviteit en agressie. Onderzoek geeft aan dat cognitieve vervormingen voorspellers zijn van antisociaal en crimineel gedrag (Kroner & Morgan, 2015). Met het versterken van sociale, cognitieve, oplossings- en beheersingsvaardigheden kan crimineel gedrag worden voorkomen. Andere voorbeelden van cognitieve vervormingen zijn tekorten in moreel redeneren en executief functioneren.

⁴ Overal waar in dit rapport 'hij' staat, kan ook 'zij' gelezen worden.

Een persoon die onvoldoende inzicht heeft in morele regels, ongevoelig is voor het leed van anderen en geen passende emoties zoals schuld en schaamte ervaart, blijkt gevoeliger te zijn voor delinquentie (Van Vught et al., 2021). Executief functioneren omvat een reeks vaardigheden die grofweg te maken hebben met inhibitie (mogelijkheid om controle te hebben over aandacht en acties), werkgeheugen (mogelijkheid om informatie op te slaan om bepaalde cognitieve taken uit te voeren) en cognitieve flexibiliteit (mogelijkheid om mentaal 'te spelen' met ideeën). Door deze drie componenten met elkaar te verbinden, kan men kritisch redeneren, problemen oplossen en plannen (Griffith et al., 2024). Aangezien executief functioneren te maken heeft met zelfregulatie en doelgericht gedrag, zijn tekorten in deze vaardigheden sterk gecorreleerd met stoornissen waarbij cognitieve en gedragsmatige impulsiviteit een rol spelen, waaronder ADHD, een gedragsstoornis en een antisociale persoonlijkheidsstoornis, welke weer kunnen leiden tot criminaliteit (Yang et al., 2022).

Groepsongeschiktheid

De cognitieve gedragsinterventies die vanaf 2004 als onderdeel van het programma Terugdringen Recidive bij de reclassering en in de penitentiaire inrichtingen werden geïmplementeerd, waren alle groepsgewijze interventies. De achterliggende gedachte was dat deelnemers in een groep van elkaar konden leren, elkaar feedback konden geven en samen konden oefenen. Marshall en O'Brien (2015) beschrijven de meerwaarde van groepsinterventies: justitiabelen kunnen elkaar in groepen actief ondersteunen waardoor zij meer regie krijgen over hun eigen proces. In interactie met elkaar is het ook mogelijk om het inlevingsvermogen, altruïsme en empathie verder te ontwikkelen. Er kleven echter ook nadelen aan leren in groepen. Uit praktijkervaringen bij reclassering bleek dat bepaalde deelnemers niet goed gedijden in een groepssetting. Trainers en coaches merkten op dat bepaalde persoonskenmerken van deelnemers hierop van invloed waren. Deze kenmerken konden grofweg worden onderverdeeld in vijandigheid (onwil) en sociale kwetsbaarheid (onvermogen) en werden ook gesignaleerd in de literatuur (o.a. Davis, 2005; Beşev & Gajecki, 2009; Hankinson & Priestley, 2010).

Vijandigheid kan zich uiten in haat tegenover een bepaalde minderheidsgroep, zoals mensen met een migratie, religieuze en LHBTIQA+ achtergrond. Plegers van haatmisdrijven maken overgeneralisaties ('Zij zijn/doen altijd zo...'), met als doel een bepaalde groep te dehumaniseren. Soms gaat deze vijandige houding samen met gewelddadig gedrag en het minimaliseren van het leed van het slachtoffer: 'Ze verdienen het' (Henskens & Loukili, 2007). Deze justitiabelen zijn vaak lastig te hanteren in een groep omdat zij met hun vaste overtuigingen de groepsdynamiek verstoren en gelijkgestemden versterken in deviant gedrag (Davis, 2005; Hankinson & Priestley, 2010). Een vijandige houding kan ook gericht zijn tegen de samenleving of 'het systeem' waarin de justitiabele zich bevindt en waartegen hij zich verzet. Fischer et al. (2012) stellen dat wanneer een justitiabele in een groep verstorend en ontregelend gedrag vertoont, een individuele interventie een goed alternatief kan zijn.

De tegenhanger van vijandigheid vormt sociale kwetsbaarheid. Een justitiabele die bijvoorbeeld angstig of depressief is, blijkt eveneens minder geschikt te zijn voor een groepsinterventie (Fischer et al., 2012). Deze mensen hebben vaak meer moeite om aansluiting te vinden, durven

zich niet te uiten of ‘verdwijnen’ in een groep (Henskens et al., 2014). Ook justitiabelen die in een groepsinterventie een minderheidspositie innemen, zouden wellicht beter individueel getraind kunnen worden omdat zij zich in een groep geïsoleerd of onveilig kunnen voelen (vrouwen, migranten, laaggeletterden, mensen met een lichamelijke of psychische aandoening). Dit geldt ook voor justitiabelen die informatie over hun privéleven lastig kunnen delen, bijvoorbeeld een zedendelinquent⁵ of een voormalig politieagent. Soms zijn er meerdere redenen aan te geven waarom een individueel aanbod voor een justitiabele een betere optie is (Hankinson & Priestley, 2010).⁶

2.1.2 Ernst en spreiding⁷

Uit eerder onderzoek blijkt dat een gedragsinterventie maar een relatief klein onderdeel vormt van het totale pakket aan gedragsbeïnvloedende maatregelen. In 2010 werd slechts 10,9% van de gedetineerden en reclassenten met een mogelijk advies voor een gedragsinterventie, ook daadwerkelijk aangemeld (Fischer & Zwirs, 2013). Uit het haalbaarheidsonderzoek naar Solo in 2022, blijkt de instroom in Solo lager te zijn dan in de andere cognitieve gedragsinterventies (Henskens & Cirkel, 2022). Dit komt onder andere omdat er minder gedragstrainers zijn opgeleid voor Solo. De relatief lagere instroom in Solo wordt bevestigd door de realisatiecijfers van de cognitieve gedragsinterventies in 2023, getoond in tabel 2.1.2a. Solo's aandeel in het totale aantal cognitieve gedragsinterventies dat in 2023 is gestart, is niet groot: 4,8%. Echter, het aandeel van i-Respect en Werken aan Werk is nog kleiner (resp. 3,7 en 2,7%).

Tabel 2.1.2a Aantal gestarte cognitieve gedragsinterventies in 2023, intramuraal en extramuraal

Naam GI	Aantal	Percentage
Cognitieve vaardigheidstraining (CoVa)	586	31,4
Leefstijl 24/7 (middelengebruik)	545	29,2
CoVa-plus (justitiabelen met lvb)	324	17,4
BORG (partnergeweld)	105	5,6
Alcohol en geweld (geweld in uitgaanscircuit en voetbalgeweld)	97	5,2
Solo	89	4,8
i-Respect (agressieregulatie)	70	3,7
Werken aan werk	51	2,7
Totaal	1867	100,0

Tabel 2.1.2b geeft een overzicht van het aantal gestarte Solo's in de periode 1 januari 2017 t/m 31 december 2023, opgesplitst naar een intramurale en extramurale setting (resp. reclassering

⁵ Zedendelinquenten hebben doorgaans een lage status in de groep en kunnen door de andere deelnemers worden uitgestoten.

⁶ Het mag duidelijk zijn dat niet ieder lid van een minderheidsgroep per definitie wordt doorverwezen naar Solo. Evenals er redenen zijn om een verlegen, teruggetrokken persoon in een CoVa toe te laten, bijvoorbeeld omdat hij toch leerbaar is in een groep. De beslissing of een justitiabele geschikt is voor Solo, vereist maatwerk. Het risicotaxatie-instrument RISC en de beslisboom met aanvullende selectiecriteria bieden ondersteuning maar het professioneel oordeel is leidend in de eindbeslissing (zie hiervoor hoofdstuk 1 van het werkblad).

⁷ Paragraaf 2.1.2 is op verzoek van de opdrachtgever toegevoegd en hoort niet thuis op deze plaats in het werkblad.

en PI). In de periode 2020 t/m 2021 lijkt sprake te zijn van een toename van het aantal Solo's. Echter, uit het haalbaarheidsonderzoek naar Solo in 2022 bleek dat deze toename werd veroorzaakt door 'individuele CoVa-trainingen' die trainers noodgedwongen gaven in de COVID-19 pandemie (Henskens & Cirkel, 2022). Deze trainingen werden weggeschreven onder Solo. Omdat deze individuele CoVa-trainingen niet gewenst waren⁸, zijn deze na de COVID-pandemie weer afgeschaft. Omdat deze trend vermoedelijk nog heeft doorgewerkt in 2022, moeten de cijfers met enige voorzichtigheid worden geïnterpreteerd.

Tabel 2.1.2b Aantal gestarte Solo's in de periode 2017-2023.

Gestarte Solo's	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023
Intramuraal	17	9	12	16	10	17	11
Extramuraal	96	76	88	152	139	111	78
Totaal	113	85	100	168	149	128	89

Realisatiecijfers (intra- en extramuraal)							
Succesvol afgesloten	98	75	83	136	121	111	61
	86,7%	88,2%	83,0%	80,9%	81,2%	86,7%	68,5%
Voortijdig afgebroken (TUL)	13	5	11	18	16	8	7
	11,5%	5,9%	0,11%	10,7%	10,7%	0,06%	0,08%
Herplaatsing	2	5	6	14	12	9	6
	0,02%	0,06%	0,06	0,08	0,08	0,07	0,07
Loopt nog	-	-	-	-	-	-	15
							0,17%

Als de jaren 2019 t/m 2022 buiten beschouwing worden gelaten, zijn er in de periode 2017 t/m 2023 gemiddeld 96 Solo's per jaar gestart. In de peiljaren 2017 t/m 2023 rondt gemiddeld 82,2% van de gestarte deelnemers de interventie met een certificaat af. Een kleine groep (gemiddeld 7,1%) houdt zich niet aan een bijzondere voorwaarde in toezicht en wordt door de toezichthouder tijdens Solo terug gestuurd naar detentie. Het is opvallend dat het percentage Solo deelnemers dat in 2023 de interventie succesvol afsluit, aanzienlijk lager is dan in de voorgaande jaren: 68.5%. Tabel 2.1.2c laat zien dat Solo, in vergelijking met de andere gedragsinterventies van de reclassering, het laagste percentage succesvolle afronders heeft in 2023:

⁸ CoVa-trainers gaven nl. hun eigen interpretatie aan deze individuele CoVa-sessies, wat leidde tot een grote variatie aan 'individuele CoVa-trainingen' en grote onderlinge kwaliteitsverschillen. Reclassering Nederland vond deze ontwikkeling niet wenselijk en heeft de 'individuele CoVa' na de COVID-pandemie weer afgeschaft.

Tabel 2.1.2c Aantal succesvol afgeronde gedragsinterventies in 2023, intramuraal en extramuraal.

Naam GI	Aantal	Afgerond	Percentage
Werken aan werk	51	48	94,1
Cognitieve vaardigheidstraining (CoVa)	586	543	92,7
BORG (partnergeweld)	105	94	89,5
Alcohol en geweld (geweld in uitgaanscircuit en voetbalgeweld)	97	86	88,7
Leefstijl 24/7 (middelengebruik)	545	458	84,0
i-Respect (agressieregulatie)	70	58	82,9
CoVa-plus (justitiabelen met lvb)	324	227	70,1
Solo	89	61	68,5

In het haalbaarheidsonderzoek van Solo is gekeken in welke regio's Solo wordt uitgevoerd (Henskens & Cirkel, 2022). In 2022 waren er 37 opgeleide Solo trainers: 32 medewerkers van RN en 5 van het LJ&R. Deze trainers werkten in hun eigen regio en waar nodig ook cross-regionaal. Van deze 37 Solo-trainers hadden 25 trainers (67,6%) in de afgelopen zes maanden nog een training gegeven. Er werden de meeste Solo-trainingen gegeven in de regio's Zuid (Tilburg, Den Bosch, Roermond, Middelburg, Breda) en Noord-West (Amsterdam, Haarlem, Alkmaar en Zaandam).

In de tabellen 2.1.2d en 2.1.2e zijn enkele algemene kenmerken en gegevens over criminogene factoren weergegeven van de deelnemers die in 2023 met Solo zijn gestart. Aangezien gegevens in de RISC ontbraken, kunnen hier niet alle gewenste gegevens worden gepresenteerd. Gezien het behoorlijke aantal missende waarden in onderstaande tabellen, moeten de gegevens met enige voorzichtigheid worden geïnterpreteerd.

Tabel 2.1.2d Algemene kenmerken van deelnemers van Solo, gestart in 2023 (N=89).

Algemene kenmerken	Aantal	Percentage
Gender		
Man	71	80,0
Vrouw	18	20,2
Leeftijd bij start Solo		
18-25 jaar	37	41,6
26-40 jaar	34	38,2
>40 jaar	18	20,2
Samenlevingsvorm (m=9*)		
Alleenstaand	56	70,0
Samenlevend (getrouwd, samenwonend)	24	30,0
Dagbesteding/werk (m=7)		
Ja	50	61,0
Nee	32	39,0
Besteedbaar inkomen (m=9)		
Hoog	1	0,01
Gemiddeld	29	36,3
Laag	40	50,0
Geen	10	12,5

Schulden (m=28)

Ja	47	77,0
Nee	14	23,0

*m is missende waarden.

Zoals verwacht is de meerderheid van de Solo deelnemers man (zie tabel 2.1.2d). Er bevinden zich relatief veel vrouwen onder de doelgroep (20,0%). Vrouwen worden naar Solo doorverwezen als blijkt dat zij in CoVa de enige vrouw zijn en er tevens wordt ingeschat dat zij zich in een groep met alleen mannen kwetsbaar of onveilig zullen voelen (Henskens & Cirkel, 2022). Eveneens opvallend is de hoge vertegenwoordiging van jongeren onder de deelnemers: maar liefst 41,6% is jonger dan 26 jaar. Ook dit is in overeenkomst met een bevinding van het haalbaarheidsonderzoek: respondenten gaven namelijk aan dat Solo vanwege de 'speelse' programmaopzet vooral aantrekkelijk was door de jongere doelgroep (Henskens & Cirkel, 2022). Het merendeel van de Solo deelnemers heeft een dagbesteding, waaronder werk. De helft heeft een laag inkomen en meer dan drie kwart heeft schulden.

Tabel 2.1.2e Gegevens over criminogene factoren van deelnemers van Solo, gestart in 2023 (N=89).

Algemene kenmerken	Aantal	Percentage
Door RISC vastgesteld recidiverisico (m=11)		
Hoog	14	17,9
Gemiddeld	40	51,3
Laag	24	30,8
Leeftijd aanvang delictgedrag (m=17)		
<16 jaar	17	23,3
16 t/m 23 jaar	38	52,1
>23 jaar	18	24,7
Aantal eerdere justitiële afdoeningen (m=16)		
Geen eerdere afdoeningen (<i>first offender</i>)	11	15,1
1 eerdere afdoening	9	12,3
2-3 eerdere afdoeningen	23	31,5
>4 eerdere afdoeningen	30	41,1
Procriminele vrienden (m=38)		
Ja	37	72,5
Nee	14	27,5
Psychische aandoening (m=28)**		
Ja	21	34,4
Nee	40	65,6
Impulsief, gebrekkige zelfbeheersing (m=21)		
Ja	25	36,8
Vermoedelijk	29	42,6
Nee	14	20,6
Gebrekkig probleemoplossend vermogen (m=23)		
Ja	26	39,3
Vermoedelijk	30	45,5
Nee	10	15,2
Is gemotiveerd (m=43)		

Ja	36	78,3
Nee	10	21,7
Komt afspraken na (m=24)		
Ja	49	75,4
Nee	16	24,6

**Hiermee wordt een aan DSM 5 gerelateerde aandoening bedoeld (behalve een aandoening in middelengebruik) en/of lvb.

Conform de inclusiecriteria van Solo, heeft de meerderheid van de doelgroep een gemiddeld of hoog recidiverisico (in totaal 69,2%). Echter, bij een substantieel deel (30,8%) is het recidiverisico laag. Bij deze groep is de doorverwijzing naar een cognitieve gedragsinterventie zoals Solo, niet in overeenstemming met het risicoprincipe van het RNR-Model.⁹ Meer dan de helft van de deelnemers (52,1%) is op adolescentieleeftijd gestart met delicten plegen en ongeveer een vijfde deel (23,3%) was jonger (<16 jaar). In totaal 72,6% heeft met meerdere afdoeningen te maken gehad. Bijna drie kwart van de deelnemers heeft procriminele vrienden. Bij resp. 36,8 en 39,3% van de Solo deelnemers is sprake van een gebrekkige zelfbeheersing en probleemoplossend vermogen. Deelnemers zijn daarentegen gemotiveerd en trouw in afspraken, hetgeen als beschermende factoren kan worden beschouwd.

2.1.3 Gevolgen

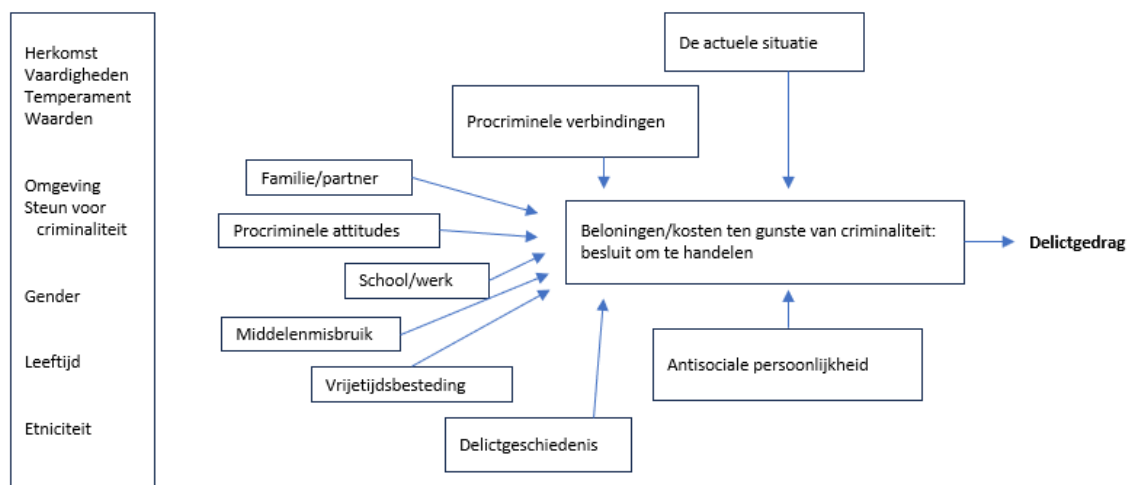
In 2023 kwamen in totaal 6.361 daders onder toezicht van de reclassering voor volwassenen te staan (Reclassering Nederland, z.d.) Uit een onderzoek van Verweij & Weijters (2020) blijkt dat vier jaar na de start van het toezicht, er 51% kans is dat een persoon, -gedurende of na de periode van toezicht-, opnieuw een delict heeft gepleegd dat heeft geleid tot een strafzaak. Recidive is in meerdere opzichten niet wenselijk: het heeft nadelige gevolgen voor het slachtoffer en eventueel ook voor de nabestaanden, de samenleving en de dader zelf. Een misdrijf kan diep ingrijpen in het leven van het slachtoffer. Vaak hebben slachtoffers emotionele klachten: ze ervaren stress, zijn angstig en vertonen vermijdingsgedrag. Ze zijn alerter, voelen meer wantrouwen ten opzichte van vreemden en zijn zich meer bewust van hun eigen kwetsbaarheid (Lamet & Wittebrood, 2009). Een misdrijf kan ook een ontwrichtende werking hebben op de samenleving, in die zin dat het de veiligheidsbeleving van burgers kan aantasten. De dader kan te maken krijgen met stigma, sociale uitsluiting en de schadelijke gevolgen van detentie (Nelissen, 2019). Deze gevolgen kunnen de kans op herhaling van het delict vergroten. Tot slot leidt criminaliteit ook tot hoge maatschappelijke kosten (Reep, 2022).

⁹ Volgens het risicoprincipe dient de intensiteit van een interventie te worden afgestemd op het risiconiveau van de daders: een dader met een hoger recidiverisico moet een intensievere behandeling krijgen dan een dader met een lager recidiverisico. Een cognitieve gedragsinterventie is afgestemd op de risicofactoren en -behoeften van daders met een gemiddeld of hoog recidiveniveau. Het kan een averechts effect hebben wanneer daders met een laag risico worden opgenomen in een intensieve interventie voor daders met een hoog risico vanwege het risico op beïnvloeding (Kroner & Morgan, 2015).

Oorzaken

2.1.4 General Personality Cognitive Social Learning

Solo is gebaseerd op de theorie van *General Personality Cognitive Social Learning* (GPCSL; Bonta & Andrews, 2024). Deze theorie verklaart het ontstaan en voortduren van crimineel en andere vormen van grensoverschrijdend gedrag. GPCSL heeft veel overeenkomsten met de sociale leertheorie van Bandura (1977), die stelt dat het gedrag veranderbaar is en wordt beïnvloed door interacties tussen het individu, zijn cognitieve vermogens en de sociale omstandigheden waarin hij zich bevindt. Crimineel gedrag treedt op wanneer de beloningen van het plegen van delicten groter zijn dan de beloningen van pro sociaal gedrag. Beloningen kunnen door anderen worden gegeven (vrienden en familie) of kunnen door de persoon zelf worden gegenereerd (zoals gevoelens van trots). Soms komen beloningen automatisch voort uit het gedrag zelf (zoals een gevoel van opwindning tijdens het plegen van het delict). Volgens GPCSL wordt crimineel gedrag beïnvloed en in stand gehouden door een combinatie van biologische, psychologische en sociale factoren (Bonta & Andrews, 2024). Deze biopsychosociale factoren zijn hieronder uiteengezet:

Bron: The Psychology of Criminal Conduct. Eds: James Bonta & D.A. Andrews (2024). Routledge, blz. 44.

De factoren in de linker kolom van de figuur zijn distale factoren en hebben volgens de theorie van GPCSL een minder grote invloed op crimineel gedrag dan de factoren rechts in de figuur. Deze laatstgenoemde factoren zijn proximaal en worden in de theorie van GPCSL de 'Centrale Acht risico- en behoeftenfactoren' genoemd. Deze Centrale Acht wegen zwaar mee in een besluit of iemand zich crimineel gaat gedragen (Bonta & Andrews, 2024):

1. Delictgeschiedenis (startleeftijd, aard, ernst, frequentie, variëteit, schendingen bijzondere voorwaarden);
2. Procriminele attitudes (leed van slachtoffer bagatelliseren, eigen criminele gedrag goedpraten, zich negatief uitlaten over de wet);

3. Procriminele verbindingen (of isolement van prosociale anderen);
4. Antisociaal persoonlijkheidspatroon (impulsief, agressief, sensatie zoeken, gebrek aan inlevingsvermogen, empathie of respect);
5. Ontbreken van emotionele binding aan familie, partner, gezin;
6. Ontbreken van binding aan opleiding, werk;
7. Middelenmisbruik (alcohol en/of drugs);
8. Ontbreken van prosociale vrijetijdsbesteding.

De eerste factor, delictgeschiedenis, is een statische risicofactor. Dit betekent dat deze niet veranderbaar is met behulp van interventies. De andere zeven factoren zijn dynamische risicofactoren en zijn zowel in positieve als in negatieve richting te veranderen. Volgens GPCSL zijn bijvoorbeeld werkloosheid, een procriminele vrijetijdsbesteding en het hebben van tenminste één criminele ouder van grote invloed op crimineel gedrag omdat deze factoren de mogelijkheid beperken om beloningen van prosociale anderen te ontvangen. Hierdoor wordt een justitiabele minder gestimuleerd tot sociaal gedrag. Correcties voor regelovertredend gedrag hebben minder impact omdat er minder te verliezen valt (Bonta et al., 2014).

Bevestiging van de invloed van de Centrale Acht op delictgedrag wordt gevonden in de literatuur. Volgens Pratt et al. (2010) leidt omgang met delinquente anderen tot crimineel gedrag. Deze 'anderen' kunnen *peers* zijn maar ook delinquente ouders. Leschied et al. (2008) vinden in een meta-analyse dat inter- en externaliserende problemen in de vroege jeugd een rol kunnen spelen bij crimineel gedrag op volwassen leeftijd. Relevant zijn gedragsproblemen (agressie, aandachtsproblemen, hyperactiviteit, aandacht vragen) en emotionele problemen (depressie, angst, zelfspot, sociale vervreemding). Voorspellend zijn ook negatieve ervaringen in het gezin zoals stress, getuige zijn van geweld, conflicten tussen ouders en slechte communicatie. Hoe ouder het kind, hoe sterker het verband met delictgedrag op volwassen leeftijd. Assink et al. (2015) voerden een meta-analyse uit naar de effecten van verschillende risicofactoren op delinquent gedrag. De onderzoekers keken of er verschillen zijn tussen twee typen daders: persisterende daders (PD) en daders die in de vroege adolescentie beginnen met delinquent gedrag en dan vaak ook weer stoppen (AD). PD bleken agressiever te zijn dan AD, hetgeen volgens de auteurs te maken heeft met het feit dat deze groep ook meer antisociaal gedrag vertoont. Daarnaast scoorden PD hoger op de risicofactoren middelengebruik, seksueel gedrag, relaties, emotionele en gedragsproblemen en werk/opleiding. Er zijn weinig verschillen tussen PD en AD wat betreft familieomstandigheden en lichamelijk en neurocognitief functioneren. De invloed van vaders, broers, zussen en het gezin als geheel, is groter voor PD dan voor AD. Vader-gerelateerde risicofactoren kunnen worden verklaard uit de oververtegenwoordiging van jongens in de studie (en het feit dat vaders een belangrijke rolmodel zijn voor PD). De onderzoekers concluderen dat PD veel meer problemen op meerdere domeinen ervaren dan AD (Assink et al., 2015).

2.1.5 Niet-criminogene en beschermende factoren

De 'Centrale Acht' zijn voorspellend voor crimineel gedrag en dienen daarom als doelen voor begeleiding of behandeling. Interventies die deze Centrale Acht risico- en behoeftenfactoren meenemen, worden geassocieerd met minder recidive (Bonta & Andrews, 2024). Er zijn ook niet-criminogene factoren, zoals depressieve gevoelens en een laag gevoel van eigenwaarde. Niet-criminogene factoren hebben geen directe invloed op het delictgedrag maar kunnen wel van invloed zijn op de responsiviteit van de justitiabele, in die zin dat deze de motivatie voor de behandeling kunnen vergroten (Wormith & Bonta, 2012).

Ook is het goed om te investeren in beschermende factoren. In de literatuur worden twee soorten beschermende factoren onderscheiden (Lösel & Farrington, 2012): direct beschermende factoren en zogenoemde 'bufferende' beschermende factoren. Direct beschermende factoren voorspellen een lage kans op delictgedrag, zonder rekening te houden met andere factoren. 'Bufferende' beschermende factoren voorspellen eveneens een lage kans op delictgedrag maar dan in de aanwezigheid van een risicofactor. Met andere woorden, deze beschermende factor heeft een bufferende werking op de impact van dat risico. Bijvoorbeeld, een sterke emotionele binding met een niet-crimineel persoon kan een bufferende, beschermende werking hebben op de invloed van wonen in een achterstandsbuurt op delinquent gedrag. Beschermende factoren (met een directe danwel bufferende werking) zijn een bovengemiddelde intelligentie, zelfbeheersing, prosociale attitudes, een hechte band met ten minste één ouder, een gemiddelde sociaaleconomische status, goede schoolprestaties, prosociale leeftijdsgenoten en wonen in een niet-achtergestelde (geweldloze) buurt (Lösel & Farrington, 2012). Andere beschermende factoren zijn een positieve houding ten opzichte van interventies en autoriteit en veerkracht. Beschermende factor die specifiek zijn gerelateerd aan geweldsdelicten zijn een hoog opleidingsniveau, een positieve leraar-leerling relatie in de vroege adolescentie, ondersteunende relaties met *peers* en een hoge mate van zelfcontrole (Ttofi et al., 2016).

Aan te pakken factoren

Solo richt zich op de dynamische criminogene factoren van de theorie van GPCSL. Procriminele attitudes en het antisociaal persoonlijkheidspatroon staan centraal in de sessies maar ook de overige dynamische criminogene factoren kunnen aan bod komen, onder andere in de oefeningen en in de keuzemodules, waarin meer ruimte is voor maatwerk. Doel van het bespreken van de dynamische criminogene factoren is om het probleemgedrag te stoppen en algemene recidive te voorkomen. In Solo wordt ook aandacht besteed aan de niet-criminogene factoren en beschermende factoren. In de oefening 'Sterke punten puzzel' werkt de trainer aan het versterken van een positief zelfbeeld van de deelnemer en in de keuzemodule 'Werk' verleent hij ondersteuning bij toeleiding naar werk.

Tabel 2.3.1a toont de factoren die in Solo worden aangepakt. Er wordt ook inzichtelijk gemaakt welke sessies, methoden, oefeningen en subdoelen van Solo aan deze factoren zijn gelinkt.

Tabel 2.3.1a Aan te pakken factoren in Solo, gelinkt aan resp. subdoelen, sessies, methoden en oefeningen van de training.

Sessie	Risicofactor, niet-criminogene factor , beschermende factor	Subdoel*	Methode, werkwijze, oefening
Startgesprek			<i>Toezichthouder of casemanager (PI) en BAP** aanwezig</i> Kennismaking, uitleg training Afspraken ter ondersteuning van dln
	Verkenning risicofactoren, niet-criminogene factoren en beschermende factoren	Verkenning van subdoelen 1 t/m 5	Verkenning risico- en beschermende factoren
Sessie 1			Werk in uitvoering (huiswerk)***
	Prosociale verbindingen	5a	Netwerkverkenning
	Prosociale identiteit	4b, 4c	Sterke punten puzzel
Sessie 2	Procriminele attitudes Antisociaal persoonlijkheidspatroon	1a, 2a, 2b	5G-schema en triggerformulier
			Werk in uitvoering (huiswerk)
	Antisociaal persoonlijkheidspatroon Inzicht in probleemgedrag en basisbehoeften	2a, 4a t/m c	Voor- en nadelenbalans
	Procriminele attitudes Antisociaal persoonlijkheidspatroon	3a, 3b, 1a t/m e	Stop-Denk-Doe methode
Sessie 3	Inzicht in probleemgedrag en basisbehoeften	4a	5W1H methode, triggerformulier 5G
			Werk in uitvoering (huiswerk)
	Prosociale identiteit Prosociale verbindingen	4a t/m c, 5a t/m c	Zelfonderzoek: - Wat zijn mijn waarden? - Zijn basisbehoeften en uitvoering ervan in balans? - Wie is dln in relatie tot anderen?
			Werk in uitvoering (huiswerk)

Sessie 4	Antisociaal persoonlijkheids- patroon Procriminele attitudes Inzicht in probleemgedrag en basisbehoeften	2a, 4a	Functieanalyse
	Procriminele attitudes Sociale vaardigheden	1c, 1e	Bespreken technieken voor verandering: - Flexibel zelfbeeld - Ander verhaal - Zelfspraak - 'Zegt 't voort' - Visualiseren
Sessie 5	(Maatwerk)	(Maatwerk)	Werk in uitvoering (huiswerk) Toezichthouder of casemanager (PI) en BAP aanwezig Evaluatie afgelopen periode DIn stelt 2 à 3 SMART-doelen op DIn kiest keuzemodule:**** - Moreel redeneren - Creatieve denkgereedschappen - Middelengebruik - Werk - (Vrije module) Afspraken met toezichthouder of casemanager (PI) en BAP voor ondersteuning en vervolg
			Werk in uitvoering (huiswerk) Visualiseren van doelen uit S5: welke successen/hindernissen/ belemmeringen zijn er?
Sessie 6	(Maatwerk)	(Maatwerk)	
	Antisociaal persoonlijkheids- patroon Procriminele attitudes	2b	Oefening: Moreel dilemma
	Antisociaal persoonlijkheids- patroon Procriminele attitudes	2a t/m 2d	Oefening: Verbreden sociale blik
			Werk in uitvoering (huiswerk)

Sessie 7	Antisociaal persoonlijkheidspatroon	1a t/m e	Zelfbeheersing, agressieregulatie
	Antisociaal persoonlijkheidspatroon Procriminele attitudes	2a, 2c, 2d	Wat denken/voelen anderen?
	Antisociaal persoonlijkheidspatroon	1e	Zelfspraak oefenen
Sessie 8			Werk in uitvoering (huiswerk)
	Sociale vaardigheden Procriminele attitudes	3b	Manieren van communiceren: - Verbaal/non-verbaal - Actief luisteren - Ik-uitspraken
	(Maatwerk)	(Maatwerk)	(Keuzemodule)
Sessie 9			Werk in uitvoering (huiswerk)
	Sociale vaardigheden Procriminele attitudes	3b 3b	Assertiviteit Relatieherstel, oefenen met: - Stop-Denk-Doe methode - Problemen bespreken - Excuses aanbieden
	(Maatwerk)	(Maatwerk)	(Keuzemodule)
Sessie 10			Werk in uitvoering (huiswerk)
	Procriminele attitudes Antisociaal persoonlijkheidspatroon	1a, 2a, 2b	Cognitieve herstructurering Uitdagen van riskante gedachten Gedachtenketen stopzetten Bespreken van soorten neutralisaties: - Ontkenning eigen verantwoordelijkheid, leed slachtoffer/schade - Veroordelen van veroordelaars - Beroep op morele principes
	(Maatwerk)	(Maatwerk)	(Keuzemodule)
Sessie 11			Werk in uitvoering (huiswerk)
	Procriminele attitudes	1a, 2a, 2b	Rolrotatie oefening (trainer spreekt in rol van dln neutralisaties uit die dln gebruikt).
	Sociale vaardigheden (Maatwerk)	3b (Maatwerk)	Oefening: In onderhandeling gaan (Keuzemodule)
			Werk in uitvoering (huiswerk)

Sessie 12	Antisociaal persoonlijkheids- patroon <i>Inzicht in probleemgedrag en basisbehoeften</i>	2a, 4a t/m c	Voor- en nadelenbalans (opnieuw invullen) Vooruitblik: hoe gaat dln in de toekomst probleemgedrag uit de weg en hoe wil hij zijn basisbehoeften bereiken/behouden?
Eindgesprek	-	-	Werk in uitvoering (huiswerk) <i>Toezichthouder of casemanager (PI) en BAP aanwezig</i> Evaluatie Solo Opstellen positief toekomstplan om terugval te voorkomen Afsluiting training

*Voor een toelichting op de subdoelen van Solo, zie bijlage 1 van dit rapport.

** BAP = Belangrijk Ander Persoon (ofwel 'Significant Other').

*** Huiswerk komt vaak voort uit een oefening van een sessie, of de deelnemer bedenkt zelf met welk onderwerp uit de sessie hij wil oefenen/experimenteren. Een voorbeeld van een vaste huiswerkoefening is het bespreken van het triggerformulier. In sessie 4 schrijft de deelnemer een brief (of hij maakt een tekening, componeert een rap, etc.) aan zijn toekomstige zelf. Een confrontatie met zijn 'oudere ik' leert hem inzien dat het negatieve gedrag in het hier en nu, schadelijke effecten kan hebben op hemzelf in de toekomst.

**** De keuzemodulen worden in de laatste 20 minuten van de sessies 8 t/m 11 ingezet. Voor een toelichting op deze modules zie blz. 19.

Verantwoording

Solo richt zich op het voorkómen van recidive bij justitiabelen met verschillende cognitieve vervormingen, zoals impulsiviteit en tekorten in kritisch/moreel redeneren en probleemoplossend vermogen, door de criminogene factoren die aan het delictgedrag ten grondslag liggen, te beïnvloeden. Daarbij richt Solo zich op het versterken van beschermende factoren door het inzicht in persoonlijke basisbehoeften te vergroten, deelnemers te leren hoe zij deze zelfstandig kunnen vervullen en hoe zij de verbondenheid met prosociale anderen kunnen bevorderen. Hieronder beschrijven we de bestanddelen van de aanpak van Solo en de onderbouwing daarvan.

RNR-Model

De theorie van GPCSL is praktisch uitgewerkt in het RNR-Model (Andrews et al., 1990). Dit model biedt vijftien leidende principes. Drie daarvan vormen de kernprincipes en deze worden ook in Solo toegepast, met als doel verandering bij de deelnemers te bewerkstelligen.

- Risicoprincipe

De intensiteit van een interventie dient te worden afgestemd op het risiconiveau van de daders: een dader met een hoger recidiverisico dient een intensievere behandeling te krijgen dan een dader met een lager recidiverisico. De toewijzing naar Solo wordt met behulp van risicotaxatie en aanvullende criteria van een beslisboom gerealiseerd (zie hiervoor hoofdstuk 1). Justitiabelen die volgens de RISC een gemiddeld of hoog recidiverisico hebben en daarbij met cognitieve vervormingen kampen, vormen de potentiële doelgroep van Solo. De Oxford Risk of Recidivism Tool (OxRec) maakt onderdeel uit van de RISC. Dit is een wetenschappelijk

onderbouwd en in Nederland gevalideerd instrument dat bij de reclassering wordt gebruikt om de kans op recidive in te schatten. Uit validatiestudies blijkt dat de OxRec goed in staat is om hoge risicogroepen van lage risicogroepen te onderscheiden (Fazel et al., 2016; Fazel et al., 2019). Ook de RISC is onderzocht (Van den Berg et al., 2012). Het blijkt dat de leefgebieden van de RISC de relevante risicofactoren omvatten en dat er tussen reclasseringswerkers overeenstemming is wat betreft de eindoordelen.

- Behoeftenprincipe

Een interventie is effectief in het verminderen van recidive als het zich richt op de dynamische risicofactoren van daders. In Solo staat beïnvloeding van de Centrale Acht centraal. De sessies bieden de trainer ruimte om kennis en verdieping te krijgen in 'wat er toe doet' bij een deelnemer. Hierdoor kan de trainer zich beter richten op het bespreken van de criminogene behoeften, hetgeen de effectiviteit van de interventie verbetert. Bovendien levert het tijdswinst op (Bonta et al., 2021).

- Responsiviteitsprincipe (algemeen en specifiek)

Volgens het algemene responsiviteitsprincipe dient een interventie gebaseerd te zijn op (potentiële) werkzame elementen, zoals cognitief gedragsmatige beïnvloeding, sociaal leren en het aanleren van vaardigheden. In het justitiële domein vormen cognitief gedragsmatige interventies een krachtige beïnvloedingsstrategie in het verminderen van crimineel gedrag en het aanleren van nieuw gedrag (Bonta & Andrews, 2024; Travers et al., 2014; Harrison et al., 2020). In Solo worden diverse cognitieve gedragstechnieken uitgevoerd, die kunnen worden onderverdeeld in resp. uitdaagtechnieken (cognitieve herstructurering), probleemoplossende methoden, gedragsmatige oefeningen, sociale vaardigheidsoefeningen en waarden- en zingevingsoefeningen (Henskens & Buysse, 2024). In de zogenoemde 'Sterke puntenpuzzel' wordt de deelnemer bekrachtigd in zijn positieve eigenschappen en vaardigheden. De trainer kan deze puzzel aan de start of gedurende een sessie bespreken, zodat de succeservaringen van de deelnemer worden benadrukt en de deelnemer steeds opnieuw wordt bevestigd in zijn gevoel van eigenwaarde.

Het specifieke responsiviteitsprincipe stelt dat zowel de interventie als de begeleidingsstijl van de professional moeten worden afgestemd op de specifieke kenmerken van de justitiabele (gender, leeftijd, culturele achtergrond, (leer)mogelijkheden, beperkingen en motivatie). Het hoog-responsieve karakter van Solo is terug te zien in de toewijzingsprocedure, de programma-inhoud en de trainingstijl van de trainer. De selectie voor Solo gaat in principe via de RISC en een beslisboom (zie hoofdstuk 1). Echter, de intentie van risicotaxatie-instrumenten is dat deze het professioneel oordeel ondersteunen, niet vervangen (Maas et al., 2020). De toewijzing naar Solo vereist altijd maatwerk. Bijvoorbeeld, als een reclassent extreem verlegen is of tot een minderheidsgroep behoort, wil dat niet zeggen dat hij per definitie naar Solo gaat. De reclasseringswerker zal de situatie afzonderlijk bekijken en inschatten waar hij het beste op zijn plaats is: in de groepsgewijze CoVa of in Solo. Zo nodig bespreekt de werker dit met de reclassent. Ook het feit dat Solo op individuele basis wordt uitgevoerd, maakt de interventie hoog-responsief: deelnemers kunnen niet 'schuilen' in een groep (Henskens et al., 2014). De trainer stemt de leerstof (oefeningen en aangereikte technieken) in de sessies zo goed mogelijk

af op de specifieke kenmerken en behoeften van de deelnemer. Deze persoonsgerichte aanpak uit zich ook in de vrije ruimte die Solo biedt. In sessie 5 van Solo stellen deelnemers 2 à 3 SMART doelen op waarmee zij in een keuzemodule in sessies 8 t/m 11 verder kunnen gaan. Deze keuzemodulen zijn: moreel redeneren, creatieve denkgereedschappen, middelengebruik, werk en een vrije module. Daarnaast kan het voor een deelnemer nodig zijn om bepaalde oefeningen of nieuw aangeleerde vaardigheden wat extra aandacht te geven. Herhaling van de leerstof is mogelijk in de vrije module maar daar kan ook aandacht voor zijn in de reguliere sessies.

Inzet onderdelen van GLM

In Solo wordt het Good Lives Model (GLM; Ward & Stewart, 2003) ingezet om de specifieke responsiviteit van de interventie te vergroten. Daarbij speelt GLM een rol in de functieanalyse (zie hieronder). GLM is een op krachten gebaseerd en herstelgericht rehabilitatiemodel. Doel is om deelnemers uit te rusten met interne en externe hulpbronnen om een bevredigend leven te leiden dat sociaal aanvaardbaar en persoonlijk zinvol is (Ward et al., 2012). Het model legt een groot accent op het verbeteren van het welzijn van de justitiabele. GLM stelt de wensen, kwaliteiten en mogelijkheden van justitiabelen centraal en is in die zin een aanvulling op het RNR-Model, dat volgens critici meer op (door professionals bepaalde) risicofactoren is gericht. Uit onderzoek blijkt dat GLM vooral werkzaam is in het verbinden van justitiabelen aan het traject: zij werken actiever mee aan het programma en de voortijdige uitval is lager (Mallion, 2020). In Solo worden de positieve eigenschappen van de deelnemer steeds opnieuw benadrukt en er wordt een groot accent gelegd op de basisbehoeften en doelen die hij zelf graag wil bereiken. Er wordt een persoon uit het netwerk van de deelnemer (BAP) betrokken die ondersteuning biedt. Door aan te sluiten bij de basisbehoeften en doelen die de deelnemer zelf belangrijk vindt, wordt de motivatie voor verandering versterkt. Dit stimuleert de ontwikkeling van beschermende factoren (Hoogsteder & Schippers, 2023). In de literatuur wordt de toegevoegde waarde van een gecombineerde aanpak van het RNR-Model en GLM over het algemeen erkend. Volgens Pomp (2009) lijken de modellen elkaar aan te vullen: "*Het RNR-model is het sterkst daar waar het GLM hiaten vertoont, en andersom.*" Een constructieve samenwerking tussen de twee modellen lijkt daarom logisch. Dit wordt bevestigd door Bosker (2024). Zij stelt dat het uitsluitend werken volgens RNR-principes kan leiden tot een eenzijdige focus op risico's en onvoldoende aandacht voor het perspectief van de justitiabele. Het zelfstandig implementeren van GLM kan echter weer leiden tot een nadruk op de niet-criminogene factoren van de justitiabele, waardoor het vermogen om crimineel gedrag te beïnvloeden afzwakt. In Solo wordt het risicoperspectief van het RNR-Model en het welzijnsperspectief van GLM geïntegreerd aangeboden.

Functieanalyse

In Solo heeft de functieanalyse een brede insteek: het probleemgedrag, waaronder het delictgedrag, en de basisbehoeften worden in kaart gebracht. Reden hiervan is dat er in Solo deelnemers zijn die de neiging hebben om het delict (gedeeltelijk) te ontkennen. Bij deze deelnemers is het zinvol om niet het delict centraal te stellen maar het gedrag dat hen in de problemen heeft gebracht. In de functieanalyse van Solo wordt het 5G-schema gebruikt om de gedragsketen helder te krijgen: welke gedachtenloops, gemoedstoestanden en triggers hebben

de deelnemer gevoelig gemaakt voor problemen? Welke functie vervult het gedrag in het tot stand houden van de problemen en de risico's? Welk compenserend gedrag wordt vertoond ter vervanging van niet-vervulde basisbehoeften? (Bijvoorbeeld, een persoon heeft zijn buurman in elkaar geslagen omdat hij zich niet gerespecteerd voelde.) Deze vragen vormen de kern van GLM, die ook in de functieanalyse wordt ingezet. Vervolgens wordt aan de hand van een inventarisatie van deze basisbehoeften (zoals gezondheid, creativiteit, school/werk, zingeving, autonomie, verbinding met anderen) nagegaan welke doelen de deelnemer op een prosociale manier wilt bereiken. Welke helpende gedachten ondersteunen de deelnemer daarbij?

Motivational interviewing (MI)

MI is ontwikkeld door Miller en Rollnick (2012) als een op samenwerking gerichte begeleidingsstijl, gericht op het uitlokken van motivatie voor gedragsverandering bij cliënten. MI boort persoonlijke motivaties voor verandering aan, met een focus op 'verandertaal'. Er ligt een sterk accent op de relatie tussen de cliënt en de professional. Erkend wordt dat de cliënt zelf over de benodigde middelen beschikt om veranderingen in zijn leven door te voeren. MI roept ambivalentie ten opzichte van verandering op en tracht op termijn een intrinsieke motivatie voor verandering op gang te brengen. Hiermee hebben cliënten meer baat bij toekomstige behandelingen (Burke e.a., 2003). In Solo wordt MI als de motor achter (gedrags)verandering beschouwd. Trainers hanteren een motiverende trainingsstijl en lokken 'verandertaal' uit door onder meer:

- Reflectief te luisteren, de trainer luistert 'onder de waterspiegel': wat probeert iemand eigenlijk te zeggen?
- Een discrepantie te ontwikkelen tussen de deelnemer zijn meest diepgewortelde waarden en zijn huidige (antisociale) gedrag;
- Met weerstand van de deelnemer mee te bewegen, door empathisch en begripvol te reageren in plaats van confronterend;
- Zelfeffectiviteit van de deelnemer te ondersteunen door vertrouwen op te bouwen, zodat verandering mogelijk is (Henskens & Cirkel, 2022).

Uit onderzoek blijkt dat MI effectief is in de voorwaardenscheppende sfeer: MI kan tot meer inzicht en bewustwording bij justitiabelen leiden en het kan uitval tegen gaan (Bosker et al., 2020).

3. Literatuur

Assink, M., Van der Put, C., Hoeve, C., De Vries, S., Stams, GJ, & Oort, F. (2015). Risk factors for persistent delinquent behavior among juveniles: A metaanalytic Review. *Clinical Psychology Review*, 42, 47-61. <http://dx.doi.org/10.1016/j.cpr.2015.08.002>

Bandura, A. (1977). *Social learning theory*. Prentice-Hall.

Beşev P., Gajecki, M. (2009). *Predicting offender recidivism among Swedish participants in the One-to-One CBT programme*. Stockholm: Stockholms Universitet, Psykologiska Institutionen.

Bonta, J. & Andrews, D.A. (2024). *The psychology of criminal conduct*. Routledge.

Bonta, J., Bourgon, G., Rugge, T., Pedneault, C., & Lee, S. (2021). A system-wide implementation and evaluation of the Strategic Training Initiative in Community Supervision (STICS). *Journal of Criminal Justice*, 74, 1-12. <https://doi.org/10.1016/j.jcrimjus.2021.101816>

Bonta, J., Blais, J., & Wilson, H. (2014). A theoretically informed meta-analysis of the risk for general and violent recidivism for mentally disordered offenders. *Aggression and Violent Behavior*, 19, 278-287. <http://dx.doi.org/10.1016/j.avb.2014.04.014>

Bosker, J. (2024). Beïnvloeden van afbouw van delictgedrag: RNR-Model, Good Lives Model en effectieve interventies. In: J. Bosker & A. Menger (red.), *Werken in Gedwongen Kader. Methodiek voor het forensisch sociaal werk* (pp. 86-100). Uitgeverij SWP Amsterdam.

Burke, B., Arkowitz, H., & Menchola, M. (2003). The efficacy of motivational interviewing: a meta-analysis of controlled clinical trials. *J Consult Clin Psychol*, 71(5), 843-61. doi: 10.1037/0022-006X.71.5.843.

Davis, E. (2005). Appendix D: The One to One programme: guidance for use with racially motivated offenders. *Probation Circular PC 67/2005*. London: Home Office.

Fazel, S., Wolf, A., Vazquez-Montes, M., & Fanshawe, T. (2019). *Prediction of violent reoffending in prisoners and individuals on probation: a Dutch validation study (OxRec)*. Scientific Reports. 9:841. DOI:10.1038/s41598-018-37539-x

Fazel, S., Chang, Z., Fanshawe, T., Långström, N., Lichtenstein, P., Larsson, H., & Mallett, S. (2016). Prediction of violent reoffending on release from prison: derivation and external validation of a scalable tool. *The Lancet Psychiatry*, 3, 535-42.

Fischer, T., Captein, W., & Zwirs, B. (2012). *Gedragsinterventies voor volwassen justitiabelen: stand van zaken en mogelijkheden voor innovatie*. Boom Lemma Uitgevers.

Fischer, T., & Zwirs, B. (2013). Gedragsinterventies van de reclassering: over de onbereikte doelgroep. *Sancties*, 3, 147-156.

Griffith, R., Nowalis, S., Monroe-Gulick, A. (2024). Executive functioning and offending behavior. An updated meta-analysis. *Criminal Justice and Behavior*, XX(X), 1-24. doi.org/10.1177/00938548231225260

Hankinson, I., & Priestley, P. (2010). Diversity and effectiveness in probation: the One To One programme in West Mercia. *Probation Journal*, 57(4), 383-399. DOI: 10.1177/0264550510381328

Harrison, J.L., O'Toole, S.K., Ammen, S., Ahmeyer, S., Harrel, S.N., & Hernandez, J.L. (2020). Sexual offender treatment effectiveness with cognitive-behavior programs: A meta-analytic investigation of general, sexual and violent recidivism. *Psychiatry, Psychology and Law*, 27(1), 1-25. DOI: 10.1080/13218719.2018.1485526

Henskens, R. & Buysse, W. (2024). Cognitief gedragsmatig werken. Hoe verander je procriminele denkstijlen? In: J. Bosker & A. Menger (red.), *Werken in Gedwongen Kader. Methodiek voor het forensisch sociaal werk* (pp. 279-290). Uitgeverij SWP Amsterdam.

Henskens, R. (2024). *Hoe werkzaam zijn interventies gebaseerd op RNR-principes en het Good lives Model? Verslag literatuurstudie in het kader van project 'Doorontwikkeling Solo'. (Uitwerking deelvraag 1.)* Hogeschool Utrecht.

Henskens, R. & Cirkel, M. (2022). *Vooronderzoek Solo. Een verkenning naar de mogelijkheden voor doorontwikkeling van een geïndividualiseerde justitiële interventie bij de reclassering.* Rapportage Kwaliteit Forensische Zorg.

Henskens, R., & Loukili, M. (2017). *Inclusion. Module 3: toolkit cognitieve vaardigheden.* (Trainingshandleiding). Reclassering Nederland.

Henskens, R., Verkroost, M., Mooij, J., Van Zon, C. (2014). *Solo. Individuele training cognitieve vaardigheden.* (Theoretische handleiding). Reclassering Nederland.

Henskens, R. (2015). *Interventie CoVa 2.0.* (Werkblad beschrijving interventie.) Kenniscentrum Sport & Bewegen, RIVM, Movisie, Trimbos-instituut, NJi, Vilans.

Hoogsteder., & Schippers. (2015). *Interventie Zorgprogramma seksueel overschrijdend gedrag volwassenen.* (Werkblad beschrijving interventie.) Movisie, NJi, Trimbos-instituut.

Kroner, D., & Morgan, R. (2015). An overview of strategies for the assessment and treatment of criminal thinking. In R.C. Tafrate, & D. Mitchell (Eds.) *Forensic CBT: A Handbook for Clinical practice* (pp. 88-103). Wiley.

Lamet, W., & Wittebrood, K. (2009). *Nooit meer dezelfde. Gevolgen van misdrijven voor slachtoffers.* Sociaal en Cultureel Planbureau, Den Haag.

Leschied, A., Chiodo, D., Nowicki, E., & Rodger, S. (2008). Childhood predictors of adult criminality. A meta-analysis drawn from the prospective longitudinal literature. *Canadian Journal of Criminology and Criminal Justice*, 50(4), 435-467.

Lösel, F., & Farrington, D.P. (2012). Direct protective and buffering protective factors in the development of youth violence. *American Journal of Preventive Medicine*, 43(2S1), S8-S23.

Maas, M., Legters, E., & Fazel, S. (2020). Professional en risicotaxatieinstrument hand in hand. Hoe de reclassering risico's inschat. *Reactie in Nederlands Juristenblad*. Afl. 28, 2055-2060.

Mallion, J.S., Wood, J.L., & Mallion, A. (2020). Systematic review of 'Good lives' assumptions and interventions. *Aggression and Violent Behavior*, 55, 1-17.
<https://doi.org/10.1016/j.avb.2020.101510>

Marshall, W., & O'Brien, M. (2015). Balancing clients' strengths and deficits in sexual offender treatment. In R.C. Tafrate, & D. Mitchell (Eds.) *Forensic CBT: A Handbook for Clinical practice* (pp. 281-301). Wiley.

Miller, W. R., & Rollnick, S. (2012). *Motivational interviewing: Helping people change* (3rd ed.). The Guilford Press.

Nelissen, P. (2019). Re-integratie van ex-justitiabelen als speerpunt voor een herstelgerichte reclasseringspraktijk. *Tijdschrift voor Herstelrecht*, 19(2), 13-29.
doi:10.5553/TvH/1568654X2019019002003

Pomp, E. (2009). *Het Good Lives Model. Een literatuurstudie*. Expertisecentrum Forensische Psychiatrie.

Pratt, T. C., Cullen, F. T., Sellers, C. S., Winfree, T., Madensen, T. D., Daigle, L. E., Fearn, N. E., & Gau, J. M. (2010). The Empirical Status of Social Learning Theory: A Meta-Analysis. *Justice Quarterly*, 27(6), pp. 765-802.

Priestley, P. (2010). *Solo Theory Statement*. One-To-One Associates, West Horrington, Wells, Somerset.

Reclassering Nederland. (z.d.). *Cijfers en feiten*. Geraadpleegd op 3 maart 2024, van <https://www.reclassering.nl/over-de-reclassering/cijfers-en-feiten>

Reep, C. (2022, 22-9). Financiële schade van criminaliteit tegen burgers. 125 Jaar Centraal Bureau voor de Statistiek. Geraadpleegd op 2 februari 2024, van <https://edu.nl/g3yb7>.

Travers, R., Mann, R., & Hollin, C.R. (2014). Who benefits from cognitive skills programs? Differential impact by risk and offense type. *Criminal Justice and Behavior*, 41(9), 1103-1129.
<https://doi.org/10.1177/0093854814543826>

Ttofi, M., Farrington, D., Piquero, D., & Delisi, M. (2016). Protective factors against offending and violence: Results from prospective longitudinal studies. *Journal of Criminal Justice*, 45, 1-3.
<http://dx.doi.org/10.1016/j.jcrimjus.2016.02.001>

Van den Berg, C., Bruggeman, M., Houston, R., Joosten, A., & Harte, JM. (2021). *Validatiestudie risico- en beschermende factoren van de RISC: Een evaluatieonderzoek naar de leefgebieden van het risicotaxatie en adviesinstrument van de 3RO*. Vrije Universiteit Amsterdam.

Van Vugt, E., Schalkwijk, F., Spruit, A., Van Langen, M., & Stams, G.J.J.M. Morele interventies. In: J. Hendriks, G.J.J.M. Stams & J.J. Asscher (red.), *Handboek forensische orthopedagogiek* (pp. 517-526). Rotterdam: Lemniscaat 2021.

Verweij, S., & Weijters, G. (2020). *Recidive tijdens en na reclasseringstoezicht. Een onderzoek naar de uitvoering van reclasseringstoezicht en de samenhang met recidive*. Wetenschappelijk Onderzoek en Documentatiecentrum. Cahier 2020-20.

Ward, T., Yates, P., & Willis, G. (2012). The Good Lives Model and the Risk Need Responsivity Model. A critical response to Andrews, Bonta, and Wormith (2011). *Criminal Justice and Behavior*, 39(1), 94-110. DOI: 10.1177/0093854811426085

Ward, T., & Stewart, C.A. (2003). The treatment of sex offenders: risk management and good lives. *Professional Psychology: Research and Practice*, 34(4), 353-360.
<https://doi.org/10.1037/0735-7028.34.4.353>

Wormith, J.S., Gendreau, P. & Bonta, J. (2012). Deferring to clarity, parsimony, and evidence in reply to Ward, Yates, and Willis. *Criminal Justice and Behavior*, 39(1), 111-120.
DOI: 10.1177/0093854811426087

Yang, Y., Shields, G. S., Zhang, Y., Wu, H., Chen, H., & Romer, A. L. (2022). Child executive function and future externalizing and internalizing problems: A meta-analysis of prospective longitudinal studies. *Clinical Psychology Review*, 97, 1-17.
<https://doi.org/10.1016/j.cpr.2022.102194>

4. Bijlagen

Bijlage 1. Programmadoelen van Solo

Hoofddoel

Solo richt zich op het voorkómen van recidive bij justitiabelen met beperkte cognitieve vaardigheden, zoals impulsiviteit en tekorten in kritisch/moreel redeneren en probleemoplossend vermogen, door de criminogene factoren die aan het delictgedrag ten grondslag liggen te beïnvloeden. Daarbij richt Solo zich op het versterken van beschermende factoren door het inzicht in persoonlijke basisbehoeften te vergroten, deelnemers te leren hoe zij deze zelfstandig kunnen vervullen en hoe zij de verbondenheid met prosociale anderen kunnen bevorderen.

Subdoelen

Het versterken van cognitieve vaardigheden

1. De deelnemer kan zichzelf voldoende beheersen (is minder impulsief).

- a) De deelnemer heeft inzicht in het principe dat zijn gedrag door eigen gedachten, emoties en ervaringen worden beïnvloed.
- b) De deelnemer is in staat om impulsen, spanning of stress te herkennen, uit te stellen en te stoppen.
- c) De deelnemer heeft inzicht in welke situaties dat nog onvoldoende lukt en weet wat hij moet doen om problemen te voorkomen.
- d) De deelnemer voelt waar in het lichaam de spanningen zich ophopen en wanneer de lichamelijke signalen zo krachtig zijn dat deze hem beletten om helder na te blijven denken.
- e) De deelnemer past bij spanningen, zoals stress en boosheid, (zelfcontrole)technieken toe om de spanning te reduceren en voorkomt hiermee dat de situatie escaleert.

2. De deelnemer redeneert kritisch en leeft zich in in anderen.

- a) De deelnemer kijkt naar het probleem vanuit verschillende perspectieven.
- b) De deelnemer herkent zijn eigen belangen en morele 'dwalingen' en is kritisch op zijn denkpatronen.
- c) De deelnemer herkent en begrijpt emoties bij anderen en toont medeleven (empathie).
- d) De deelnemer maakt een (morele) afweging en houdt rekening met het belang van de ander.

3. De deelnemer heeft probleemoplossende vaardigheden

- a) De deelnemer past een strategie toe bij de oplossing van een probleem: het probleem wordt herkend, verschillende oplossingen worden overwogen, de juiste oplossing wordt toegepast en geëvalueerd.
- b) De deelnemer lost problemen op een prosociale manier op.

Het versterken van beschermende factoren

4. De deelnemer weet wat zijn persoonlijke basisbehoeften zijn en beslist zelf over de vervulling ervan.

- a) De deelnemer weet welk probleemgedrag hij inzet ter compensatie van niet-vervulde persoonlijke basisbehoeften.
- b) De deelnemer kent zijn persoonlijke waarden en kwaliteiten en gebruikt deze om zijn persoonlijke basisbehoeften op een prosociale wijze te bereiken.
- c) De deelnemer houdt meer rekening met zijn persoonlijke basisbehoeften en ervaart daardoor meer positiviteit in zijn leven.

5. De deelnemer voelt zich verbonden met prosociale anderen (bijv. vrienden, familie, partner, gezin)

- a) De deelnemer weet welke personen in zijn netwerk prosociale anderen zijn.
- b) De deelnemer gaat (nieuwe) prosociale contacten met anderen aan en voelt zich door hen ondersteund.
- c) De deelnemer vervult een rol in de maatschappij (zoals ouderschap, werknemer/vrijwilliger, lid van een sportvereniging) en vervult hiermee zijn persoonlijke basisbehoeften.

 KSI_HU

 SOCIALEINNOVATIE@HU.NL

 [BIT.LY/AANMELDENKSI](https://bit.ly/aanmeldenksi)